

Ett regalskepps beskaffenhet

Linn Grubeck

Hon smakar på dödens milda bud och en stilla tanke sveper förbi. *Så sällsamt saker ter sig under vattenytan.* Allt förefaller liksom dämpat, omslutet i ett besynnerligt dunkel. Tiden betar sig egendomligt, saknar sin givna struktur och känns för henne outgrundlig. Hennes grepp om den lilla livlösa handen hårdnar. *Hur kunde det bli så här?* Hon blev bestulen den tid hon av Gud blivit given ögonblicket då vattnet omslöt henne. Emellertid är det inte för hennes eget liv hon sörjer, utan för det vid hennes sida. Livskraften i flickans späda kropp sinade alltför skyndsamt och när de små fingrarnas krampaktiga grepp om hennes hand lossnade, visste hennes hjärta att det var över. Nu börjar syrebristen göra sig påmind även för henne. Hennes tankar skenar och hennes sinnen förlorar skärpa. Den tidigare smärtan, skräcken och paniken späds ut i en förnimmelse av sött och salt mot hennes läppar. Vatten börjar leta sig in i hennes lungor. Till detta djup är eftermiddagssolen skygg och hon förmår knappt urskilja de redskap och diverse personliga ägodelar som svävar omkring henne. Hon ber en stilla bön att hennes broder funnit räddning och smeker flickans hand en sista gång. Hon sluter ögonen och tillsammans med det mäktiga regalskeppet faller hon i graven på Östersjöns botten.

Så skenbart lovande dagens första timmar hade varit. Morgonljuset hade sedvanligt spridit sig över de gräsbevuxna hustaken, hade svårt att nå gränderna och in genom husens små fönster, men hade sakta väckt liv i staden. Än vilade sommarens värme över Stockholm och förutan vind stod luften nästan helt still, märktes av mänskliga odörer och boskapens spillning. De höga skorstenarna kastade skuggor mot de öppna torgen och gjorde en halvhjärtad ansats att dölja det avfall som dagligen dumpades från husens fönster. Smutsen och stanken var familjärt förknippat med huvudstaden men besudlade inte för en sekund stockholmarnas växande stolthet över förbindelsen till högsätets maktighet, särskilt inte en dag som denna. Idag skulle Vasaskeppet, den svenska flottans mest lovande krigsfartyg, ha sin jungfrufärd.

Utmed en kullerstensbelagd tvärgata kunde man se en ung moder gå hand i hand med sin dotter. Trots moderns ringa ålder markerade fina linjer hennes ögon och märkte hennes annars unga drag. Hon stod efter att utstråla ett lugn, en trygghet, men hennes kroppsspråk svek henne. *Fred kräver krig!* Orden ekade i hennes huvud. I kyrkan hade prästen upprepat talat om krigandets nödvändighet för att freda landet och den rätta tron. *Prisa rikets konung, det prominenta Lejonet från Norden!* I flera år hade landet legat i krig och än var det inte över, hon visste att kungens ambitioner var höga, landet skulle bli till en av de mest fruktade makterna i Europa. Hon drog ett skälvande andetag. Var tionde man blev uttagen till krigstjänst, berövades från familj och vänner. Var tionde man skickades iväg till en säker död och hennes broder var en av dem.

Näst Gud hänger rikets välfärd på vår flotta! Kriget mot Polen krävde en stark flotta som kunde skeppa trupperna av soldater samt hindra anfall från polackerna. På uppdrag från kungen hade man låtit bygga ett av de mest skräckinjagande krigsskepp världen någonsin skådat. Brodern hade varit del av bygget och hans anställning hade blivit

hennes räddning. Det var svårt att finna lukrativt arbete och alltsedan flickan föddes hade det blivit allt svårare att hålla hungern på avstånd. Efter dryga året blev det dock klart att brodern skulle bli en av de båtsmän som skulle segla skeppet ut i krig. Sedan dess hade varje vaken timme blott varit en plågsam påminnelse om broderns stundande hädanfärd, likväl som dottern och hennes egen stundande nöd. Det var oftare än hon ville erinra sig om som hon funnit sig själv med tårar i ögonen, vid träbron som gick över Näckströmmen, i väntan på att broderns skift skulle vara över. Likafullt var dagen nu kommen, dagen som hon så länge fruktat.

På Skeppsgården hade det länge, med lågmälda röster, talats om huruvida Vasa var tillräckligt stabil för att seglas. Vårens krängningsprov avbröts efter bara tre vändor, men kungens brev var enträget forcerande och man hade varit angelägen om att skeppet skulle bli stridsdugligt så snart som möjligt. På dagen för dess jungfrufärd yttrades inte ett ord om saken, istället var feststämningen på topp. Vid kajen nedanför slottet hade en anseelig folkmängd samlats för att följa skeppet när det skulle glida ut ur hamnen. I takt med att solen rörde sig över den kornblå himlen växte sorlet sig allt starkare, började bli av samma karaktär som tutarnas upprymda skrin. Båtsmän och befäl rörde sig över landgången, riggade och gjorde klart för avfärd.

Någon bland åskådarna deklarerade att skeppet var långt högre än trettio män, och med tre master och 64 kanoner insöp man dess mäktighet. De flesta blickar var fästa vid skeppet och häpnades över dess slående färger och utsmyckningar, men några blickar kastades mot slottet och man talade högt om Gustav II Adolfs storhet. *Kungen har sin makt från Gud allsmäktig!* På landgången gick nu kvinnor och barn, de hade fått äran att som gäster eller som medföljande till någon i besättningen följa med Vasa på hennes jungfrufärd. Den milda brisen bar skrattet från en ung liten flicka, så äkta, så oskyldigt. Hon gick hand i hand med sin moder. Skrattet var av det slag som riktigt bubblar, som smittar av sig och har förmågan att stjäla uppmärksamheten från en hel folkmassa. Hennes mor log. Hon var samlad till sättet, ett uppenbart åtagande för flickans sak, men lyckades inte fullt dölja sitt vemod. Hennes melankoli liksom skar mot solskenet och publikens glädjeljud.

Med fyra hissade segel och samtliga kanonportar öppna sköts salut. Massiva ljudvågor studsade över vattnet och röken lade sig tjock kring skeppet, gav en slags förkänsla av dess karaktär och oerhörda kapacitet. Den skarpa, nästan söta doften av krut tillät henne rensa tankarna något. Flickan hade med förundran uppslukat spektaklet och började nu ivrigt dra i hennes arm, ville få ner modern på batteridäck för att titta på kanonerna. Hon blickade ut över vattnet och vände ansiktet mot solens värme en sista gång, innan hon tillsammans med dottern fann sin väg ner på batteridäck.

Oron hade stigit ombord, inte minst bland besättningen. En kastvind hade fyllt seglen och skeppet hade börjat kränga. Vasa hade rest sig, men ingen ombord undgick att märka hur farligt nära kanonportarna hade kommit vattenlinjen. Hon hade dottern i famnen. Tumulten hade fått tårar att rulla nedför flickans kinder. Hon fick lov att tala tröstande, behövde anstränga sig för att hålla rösten stadig och händerna från att skaka, men så kom ytterligare en vindby som fick henne att förlora fotfästet. Allt blev plötsligt snedvridet, föreföll stå på högkant och gjorde det omöjligt att finna en balans god nog att hålla henne kvar på fötter. Våldiga vattenmassor började forsa in genom

kanonportarna. Hon föll handlöst mot det vattentäckta trädäcket och en ilning av smärta sköt genom hennes rygg. Runt omkring henne kastade sig människor på stegarna upp mot övre däck, andra letade sig ut genom kanonportarna. Det började gå upp för henne vad som faktiskt var på väg att hända.

Hon visste att deras enda chans till räddning var genom att söka sig upp och ut via en av stegarna. Hon gjorde därför en ansats att komma på fötter, men föll åter på det hala trädäcket. Deras kläder var numera genomdränkta av vattnet och utgjorde en tyngd, ett ytterligare hinder för dem att ta sig till stegen. Hennes hjärta bultade hårt, liksom ett eko från kanonernas salut i hennes bröst. Hon gjorde en ny ansats, men förgäves. Hon försökte få fäste genom att röra sig på alla fyra, men förgäves. Vad hon än åtog sig var det förgäves och hon förblev kvar med samma utgångsläge. Paniken växte sig allt starkare, övertog hennes sinnen. Vattnet steg sig allt högre. Den lilla flickan hade paralyserat bevittnat hennes förtvivlade ansatser och gråten stockade sig nu i halsen. Hon tog flickan i sin famn och kramade dottern en sista gång, alltmedan vattnet slutligen omslöt dem.

Är inte livet lustigt på det viset? Glädje, pompa och ståt förbyts i sorg, ilska och förtvivlan inom loppet av bara några minuter. Ett mörker sänker sig över staden, underkuvar den milda skymningen. Luften blir om möjligt än mer kvav och svår att andas. En vikt lägger sin tyngd mot bröstet, en klump av svalda tårar och förtvivlan. En ensam man sörjer en syster och hennes dotter. Ett liv som aldrig fick uppleva annat än världens ondska, vars hjärta aldrig fann den äkta kärleken och ett liv vars skratt aldrig kommer yttras igen, som aldrig kommer få uppleva ålderdomen. Så ljuder kyrkklockornas spel i den svaga vinden. En försynt själaringning för de olycksaliga som tillsammans med Vasa fördes i djupet, de liv som aldrig kommer finnas mer.

Källor

<https://www.vasamuseet.se/>

<https://www.sjohistoriska.se/>

Vasamuseet

Guidad visning på svenska (26/5 15:30), Vasamuseet

Författarens noteringar

Karaktärerna är fiktiva.

Innan 1800-talets senare del användes svartkrut. Svartkrut är en mekanisk blandning av olika ämnen och innehåller bland annat svavel. Min efterforskning om hur svartkrut luktar, vilket dels inkluderat kontakt med författaren och historikern Christopher O'Regan, gav ingen närmare inblick om saken. Lukter är något högst subjektivt, men jag reserverar mig för eventuella brister i min skildring av krutets doft.